

5. Жилінкова І. Сфера застосування та класифікація договорів у сучасному сімейному праві / І. Жилінкова // Право України. – 2012. – № 9. – С. 206–214.
6. Ромовська З. В. Проблеми правового регулювання аліментних зобов'язань // Вісник Верховного Суду України - 2016 - № 5 (21) – 277 с.
7. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України: погляд у майбутнє // Право України. — 2014. — № 2. - 299 с.

Білоус Марина Анатоліївна,
магістрантка історичного факультету,
Житомирський державний університет імені І. Франка

ЕТАПИ РОЗВИТКУ СУДУ ПРИСЯЖНИХ

Участь громадянського суспільства у процесах судочинства передбачена створенням відповідного інституту – «суду присяжних».

Суд присяжних - форма здійснення державної влади, зокрема судової, безпосередньо громадянами шляхом їх участі у відправленні правосуддя. Як самостійний соціально-політичний інститут складається з окремої колегії присяжних засідателів та професійного судді чи суддів. Колегія присяжних засідателів виокремлена та наділена повноваженнями приймати вирішальні рішення без участі професійного судді (суддів), що забезпечує народ від свавілля держави.

Виникнення суду присяжних вважається тенденція обмеження абсолютної влади шляхом участі членів громади в здійсненні правосуддя. Зокрема, у германських племен був давній звичай залучати поважних людей для розслідувань правопорушень та суду над обвинуваченим. Також форми участі народу у відправленні правосуддя вдосконалювалися протягом тривалого часу, перш за все, у Франції та Англії. Саме завдяки цим країнам згодом у світі сформувались дві основні моделі суду присяжних: класична (англійська) та змішана (французька або континентальна) [1, с.968].

Становлення та розвиток суду присяжних розтягнувся на століття і мав декілька етапів. Історія його сягає в IV-V століття до н.е., коли в Стародавній Греції з'явилися і були законодавчо закріплені гелії - народні збори, які виконували громадські та судові функції.

На думку багатьох дослідників, прообраз сучасного суду присяжних виник у Франції і, очевидно, був закріплений внаслідок судової реформи 829 р. н. е., за часів короля Луї Піуса.

Згодом, після норманського завоювання 1066 р. суд присяжних було завезено в Англію, де він зберігся і до сьогодні як важлива складова англійського судочинства. Водночас інші дослідники пов'язують суд присяжних з англосаксонським періодом розвитку Англії. Вони вважають, що прообразом суду присяжних була очищувальна присяга, хоча, безперечно, функції змінилися.

Безперечно, на становлення суду присяжних справило прийняття у 1215 р. Великої Хартії Вольностей (Magna Carta). Вона обмежила королівську

владу, розширивши повноваження парламенту, а також дала поштовх «суду рівних за участю присяжних». В такий спосіб у здійсненні правосуддя почали брати участь безпосередньо мешканці Англії, як у кримінальних, так і у справах щодо цивільних прав та обов'язків. Згодом було створено журі обвинувачення, з якого виділося журі вердикту (мале журі). До XV століття мале журі виступало як свідки, обізнані з місцевістю та звичаями (спочатку у справах про межі земельних наділів, згодом і у кримінальних справах). І лише після XV століття на нього було покладено функцію вирішення справи щодо вини підсудного. У 1400 р. в англійському праві було сформульовано вимогу, яка дожила і до сьогодні: присяжні залишаються бездіяльними під час розгляду справи й неупереджено виносять рішення на підставі фактів. У 1670 р. зафіксовано незалежність суду присяжних як від монарха, так і від королівських суддів.

Цей етап функціонування суду присяжних характеризується повною свободою колегії в прийнятті вердикту.

Перша форма континентальної моделі суду присяжних була запроваджена наприкінці XVIII ст. у Франції як один із наслідків Великої французької революції. Створена першою в континентальній Європі, вона стала основним «класичним» варіантом континентальної моделі суду присяжних. Це обумовлено, перш за все, тим, що французький зразок згодом був запроваджений на територіях інших європейських держав, завойованих Наполеоном I. Завдяки експансії Наполеона, ця модель згодом вкоренилася на завойованих ним територіях і в період з 1842 по 1877 роки з'явилася в Бельгії, Іспанії, Німеччині, Італії та Швейцарії. З відновленням свого суверенітету ці держави після певного періоду відмови все ж таки закріпили у своєму кримінально-процесуальному законодавстві саме французьку модель суду присяжних [2, с.300].

На українських землях в своєму класичному розумінні суд присяжних вперше з'явився у 1848 р. в результаті «Весни народів» в Австрійській імперії. Конституцією 1849 р. проголошувалось, що суд присяжних розглядає справи про всі політичні злочини, а також тяжкі злочини, перелік яких мав бути встановлений законом.

Трохи згодом суд присяжних з'явився й в Російській імперії. Цей інститут був затверджений імператором Олександром II 20 листопада 1864 р. На відміну від Австрії, яка закріпила континентальну модель суду присяжних, пореформена Росія запозичила окремі елементи цього інституту з обох моделей [3, с.4].

Як можна побачити, в один і той самий період на землях нашої держави існували дві різні моделі суду присяжних. Щоправда, після встановлення на українських землях радянської влади інститут суду присяжних було скасовано. Вважаючи суд присяжних «буржуазним судом», СРСР не включив їх у судову систему, обмеживши участь громадських кіл у судочинстві засідателями.

13 листопада 1989 р. у СРСР були прийняті «Основи законодавства Союзу РСР і союзних республік про судоустрій», що відродили інститут суду присяжних: питання винності підсудного у справах про злочини, за вчинення

яких передбачена страта або позбавлення волі на строк понад 10 років, могли розглядатися судом присяжних. У той же час, в Україні положення про суд присяжних так і не були впроваджені у практику.

Конституція України та Закон України «Про судоустрій та статус суддів» безпосередньо закріплюють існування в Україні суду присяжних. Зокрема, ст. 124 Конституції України передбачає, що народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних [4, ст. 124], а ст. 127 Конституції встановлює, що в Україні правосуддя здійснюють професійні судді та у визначених законом випадках правосуддя здійснюється за участю присяжних [4, ст. 127]. Також, ст. 129 Конституції України вказує, що ними провадиться судочинство [4, ст. 129]. Згідно ЗУ «Про судоустрій України», глава 3 присвячена присяжному. [5, ст. 63-68]

Існування інституту присяжних прямо пов'язане з прийняттям нового Кримінально-процесуального кодексу, який має передбачити процесуальні моменти, пов'язані з відправленням правосуддя за участю суду присяжних. На сьогодні точка зору щодо існування суду присяжних не має переконливої більшості прихильників [6, ст. 383-391].

В даний час суд присяжних найбільш поширений в США, де щорічно проходять більше 120 000 процесів за участю присяжних. У США суд присяжних був «ввезений» англійськими колоністами, став основною частиною американської юриспруденції і має набагато більше значення, ніж в Англії. На сьогодні суд присяжних ефективно функціонує в Болгарії, Польщі, Естонії, Хорватії, Литві, Чехії [7, с. 752].

Висновки. Таким чином, розглянувши етапи розвитку суду присяжних, можна сказати, що цей інститут в різних його формах існував і існує в даний час в багатьох країнах. Історія становлення та розвитку суду присяжних засідателів вивчається не одне століття, з цього випливає, що вона пройшла чимало етапів, зазнаючи кризи і відновлення, пройшовши великий шлях розвитку. Сучасний світовий досвід функціонування судів присяжних характеризується багатоманітністю моделей виробництва, маючих свої власні характерні національні риси.

Список використаних джерел та літератури:

1. Правовые системы стран мира: Энциклопедический справочник / Отв. ред. докт. юрид. наук, проф. А.Я. Сухарев. – М: Издательство НОРМА, 2003. –968 с.
2. Решетников Ф.М. Правовые системы стран мира : [справочник] / Ф.М. Решетников. – М. : БЭК, 1993. – 300 с.
3. Ларин А. М. Из истории суда присяжных в России. М.: Российская правовая академия МЮ РФ, 1995. с. 4.
4. Конституція України: від 2 червня 2016 року № 1401-VIII // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1401-19>.
5. Закон України “Про судоустрій і статус суддів” : від 2 червня 2016 року № 1402-VIII // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України: 13 квітня 2012 року № 4651-VI // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/4651-17>.

Бондарчук Наталія Валеріївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
Житомирський національний агроекологічний університет
Ульянова Любов Павлівна,
магістрантка факультету екології та права,
Житомирський національний агроекологічний університет

МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ ТА ЕФЕКТИВНИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ СПОРІВ

Земельна реформа в Україні значно вплинула на характер і зміст земельних правовідносин. Проте прийняття останніх законодавчих актів у сфері їх регулювання не вирішує всіх проблем у взаєминах між суб'єктами. Натомість у більшості розвинених країн конфліктуючі сторони дедалі частіше звертаються до процедур медіації як до альтернативи судового вирішення спору.

Під медіацією розуміють посередництво у досягненні порозуміння між сторонами конфлікту. Медіацією називають процес переговорів, коли до вирішення спірного питання залучається нейтральна третя сторона – медіатор (посередник), який веде переговорний процес, вислуховує аргументацію обох (або кількох) сторін щодо суті спору, дає кваліфіковані поради і активно допомагає сторонам самостійно прийняти рішення, що задовольнить всіх учасників [1, с. 91].

Процес медіації представляє собою сукупність фактичних і юридичних дій, які здійснюються учасниками медіації впродовж визначеного часового проміжку. Можливо виділити п'ять основних етапів медіації. Перший етап – укладання угоди. Сторони і медіатори укладають угоду про медіацію. Другий крок – це з'ясування позицій сторін. На третьому етапі відбувається виявлення інтересу, який стоїть за позицією кожної із сторін. Четвертий етап – знаходження рішення, яке повинно влаштувати дві сторони. На заключній, п'ятій стадії, відбувається укладання угоди за результатами медіації. На медіатора покладається завдання по оформленню консенсусу в письмовий формі. Якщо в ролі медіатора виступає нотаріус, то він правомочний засвідчити цю угоду. На цьому етапі важливою є також роль адвокатів сторін, які допомагають в юридичному оформленні угод, перевіряють юридичні можливості їх виконання [2, с. 91].

Зарубіжний досвід в даній сфері підтверджує той факт, що процедура медіації ефективна для врегулювання широкого кола правових спорів, та зокрема і особливо земельних. У той же час її не можна назвати універсальною. Як наслідок, на практиці виникає проблема визначення «належності» земельного спору для врегулювання за допомогою медіатора. Виникає необхідність формування іншого механізму, що дозволяє виділити категорію